

ΒΗΜΑgazzino

1821-2021

200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΤΤΕΝΕΣΙΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ, ΣΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ, ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ, ΣΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ,
ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΣΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΣΤΟΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Στο εξώφυλλο:
«Ο όρκος του Λόρδου Βύρωνα
στο Μεσολόγγι», άγνωστος
καλλιτέχνης, λάδι σε μουσαμά,
Μουσείο Μπενάκη. Πρόκειται
για αντίγραφο του ομότιτλου
έργου του Λουντοβίκο Λιπαρίνι.

Editorial

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

04 Εβδομάδα

06 Cover Story:
1821 -Εορτασμοί
και αναστοχασμός

10 Ηρωίδες και πρωτοπόροι
στην ελληνική ναυτιλία

12 Ο «Ελληνικός πυρετός»
και οι φιλέλληνες των ΗΠΑ

16 Λογοτεχνικοί σταθμοί του '21

20 Ελληνική Επανάσταση
και Μ. Καραγάτσης

24 Επετειακά δώρα

28 Ζωγραφίζοντας
την Ελληνική Επανάσταση

32 Οι διεθνείς οίκοι υποκλίνονται
στην ελληνική φορεσιά

36 Το πριν και το μετά του '21
στο Μπενάκη

40 Η προεπαναστατική Ελλάδα
με τα μάτια των περιηγητών

44 Σκοτεινοί σουλτάνοι

46 Κρήτη - Τα μοναστήρια
του Αγώνα

50 Θ for Θαναθάκηθ του Αρκά

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΡΩΕΣ...

*«Σηκώσου, ω Ελλάδα, και τον αγώνα στήσε,
και δείξε την αντρεία των παλικαριών σου,
κι εκείνη την παλιά σου τη μανία λύσε
του Ολύμπου και της Πίνδου, των Θερμοπυλών σου!
Σ' αυτά τα προαιώνια βουνά, τα μαύρα,
γεννήθηκε η νέα Ελευθερία,
στων Αθηνών τα μάρμαρα που 'ν' όλο λαύρα,
και στων αρχαίων ηγετών τα μαυσωλεία.*

*Η χώρα των θεών, και των ηρώων η χώρα,
φλέγεται απ' τη φωτιά ενός αγώνα ωραίου,
σπάει τα δεσμά και πάει και τραγουδάει τώρα
Τурταίο και Βύρωνα και θούρια του Φεραίου».*

Αλεξάντρ Σεργκέγεβιτς Πούσκιν (1799-1837),
«Σηκώσου, ω Ελλάδα, και τον αγώνα στήσε»

Μαργαρίτα Σφέτσα
Διευθύντρια ΒΗΜΑgazino
msfetsa@alteregomedia.org

ΤΟ ΒΗΜΑ

ΒΗΜΑgazino

Εβδομαδιαίο περιοδικό που κυκλοφορεί κάθε Κυριακή με ΤΟ ΒΗΜΑ www.vimagazino.gr, e-mail: vimagazino@tovima.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ ΜΜΕ ΑΕ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΦΕΤΣΑ CREATIVE ART DIRECTOR Γιάννης Κούρτης ART DIRECTOR Τάσος Φαρμάκης
ASSISTANT ART DIRECTOR Εφη Κουτρούμάνη ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΥΛΗΣ Κατερίνα Κολιού ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ Μαριλένα Αστραπέλλου, Ερη Βαρδάκη, Κοσμάς Βίδος,
Παναγιώτης Γκανάς, Γιάννης Ζουμπουλάκης, Μάρκος Καρασαρίνης, Αντώνης Καρπετόπουλος, Ντίνα Καρτσαγκούλη, Αλέξανδρος Καψύλης, Βαγγέλης Κιούσης, Τάσος
Μαντικίδης, Νατάσα Μπαστέα, Γιώργος Νάστος, Άρης Ραβανός, Λευτέρης Τρίγκας, Γιώργος Χούπης GRAPHICS Μάκης Θεοφιλόπουλος PHOTO EDITOR Ευτυχία Κυδωνάκη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ Β. ΚΑΡΑΚΟΥΣΗΣ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ Πέννυ Λάγκα Τηλ. 210-7547.059 plagka@alteregomedia.org ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ Λίλη Ξενάκη
Τηλ. 210-7547.063 lxenaki@alteregomedia.org ΥΠΟΔΟΧΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ Χριστίνα Βατού Τηλ. 210-7547.054 chvatou@alteregomedia.org

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΟΥ '21

Ηρωες και ηρωίδες, προδότες και εξωμότες, πραγματικά και φανταστικά πρόσωπα συνέθεσαν την Ελληνική Επανάσταση όπως την είδε η μυθοπλασία δύο αιώνων.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΜΑΡΚΟ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

«Εκ της ιστορίας των ατόμων αποτελείται η του έθνους» έγραφε το 1879 ο Δημήτριος Βικέλας, λόγιος και επιτυχημένος έμπορος που είχε ζήσει και εργαστεί επί 24 χρόνια στο Λονδίνο. Το άτομο μέσω του οποίου ο ίδιος θα υποδείκνυε την ιστορία του έθνους ήταν ο Λουκής Λάρας, πρωταγωνιστής του ομώνυμου μυθιστορήματος, ενός από τα σημαντικότερα που θα γράφονταν για την Ελληνική Επανάσταση. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Δύση είδαν το 1821 με πολλούς τρόπους στη διάρκεια των δύο περασμένων αιώνων. Από τον ενθουσιασμό των φιλελλήνων και την ποιητική ορμή του Διονύσιου Σολωμού ως την ανασύσταση της εποχής από τον Στέφανο Ξένο και τη μεταφορική προσέγγιση των σύγχρονων συγγραφέων, ο Αγώνας απέκτησε πολλές όψεις και ακόμη περισσότερα πρόσωπα.

Η έμπνευση του Μεσολογγίου

Είναι ίσως παράδοξο, γιατί ο ίδιος δεν περιέγραψε λογοτεχνικά την Επανάσταση, κατά μία έννοια όμως η αρχή ανήκει στον λόρδο Μπάιρον. Εμμεσα, εφόσον η διάσημη διατύπωση «Είμαστε όλοι Έλληνες» του προοιμίου του ποιήματος «Ελλάς» το 1822 προέρχεται από τον επιστήθιο φίλο του, Πέρσι Μπις Σέλεϊ. Αμεσα, καθώς η δική του αποβίβαση στο Μεσολόγγι τον Ιανουάριο του 1824 και ο θάνατός του, τρεις μήνες μετά, έδωσαν τεράστια ώθηση στο φιλελληνικό κίνημα. Αμέτρητα ποιήματα δημοσιεύθηκαν για τον ίδιο και την Ελλάδα τα επόμενα χρόνια στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, εισφορές για την «ελληνική υπόθεση» έρρευαν στα ταμεία των επιτροπών, το Μεσολόγγι εντά-

χθηκε στον νοητικό χάρτη της διεθνούς κοινής γνώμης. Η περίπτωση του Βύρωνα δεν συγκίνησε μόνο τους καθημερινούς ανθρώπους. Ο Διονύσιος Σολωμός («Εις τον θάνατον του λόρδου Μπάιρον») και ο Ανδρέας Κάλβος («Ωδή πρώτη. Η βρετανική μούσα») έγραψαν εμβληματικά έργα. Λιγότερο γνωστό είναι ίσως ότι το γεγονός κλόνισε τόσο την ευαισθησία του Γιόχαν Βόλφγκανγκ φον Γκαίτε ώστε να επιστρέψει έπειτα από 25 χρόνια στη σύνθεση του «Φάουστ» και να μεταβάλει τις (αρνητικές, αρχικά) απόψεις του για την Ελληνική Επανάσταση.

Η πολιορκία του Μεσολογγίου (Απρίλιος 1825 - Απρίλιος 1826) και η ηρωική Εξοδος, ένα από τα δραματικότερα γεγονότα του Αγώνα και αναντίρρητα η συμβολική κορύφωσή του, άσκησαν ιδιαίτερη επίδραση στη φαντασία σύγχρονων και μεταγενέστερων. Ήδη η πρώτη επίθεση κατά της πόλης, το 1822, είχε εμπνεύσει τον γερμανό ποιητή Βίλχελμ Μίλερ, αλλά και τον Λουδοβίκο Α', μετέπειτα βασιλιά της Βαυαρίας, θερμό φιλέλληνα και πατέρα του Οθωνα. Μελοδράματα με κορασίδες σε κίνδυνο, ηρωικούς Έλληνες και βάρβαρους Οθωμανούς ανέβαιναν συχνά στις σκηνές του Λονδίνου, ωστόσο η παράσταση του Τζ. Χ. Αμχερστ «The Siege of Missolonghi» ξεχωρίζει, καθώς παρουσιάστηκε πολύ κοντά στα γεγονότα (η πρεμιέρα στις 10 Ιουλίου 1826) και συνοδεύονταν από πυροτεχνικά εφέ. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους χρονολογείται η παρόμοιας θεματικής όπερα «Η πολιορκία της Κορίνθου» του Τζοακίνο Ροσίνι στο Παρίσι. Ο Διονύσιος Σολωμός επεξεργαζόταν τα σχεδιάσματα των «Ελευθέρων πολιορκημένων», τα οποία θα παρέμεναν ανολοκλήρωτα, ενώ ο

1. Ο Λουδοβίκος Α' της Βαυαρίας, πατέρας του Οθωνα και θερμός φιλέλληνας, είχε συνθέσει ένα ποίημα με αφορμή την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου, το 1822. Πίνακας του Γιόζεφ Στάιλερ (1825).
2. Ο Ανδρέας Κάλβος (σε προσωπογραφία του Χρήστου Ρουσσέα).
3. Ο λόρδος Μπάιρον (πίνακας του Τόμας Φίλιπς, 1835), το σημαντικότερο όνομα του φιλελληνισμού.

- 4. Το εσώφυλλο της πρώτης γαλλικής έκδοσης του βιβλίου του Ιουλίου Βερν, με το όνομα του συγγραφέα και τον τίτλο του βιβλίου γραμμένα πάνω στην ελληνική σημαία.
- 5. Ο Ιούλιος Βερν σε φωτογραφία του 1892, οκτώ χρόνια μετά την έκδοση του μυθιστορήματος «Το Αιγαίο στις φλόγες».
- 6. Ο νεαρός Βίκτωρ Ουγκό, περίπου την εποχή που έγραφε το φιλελληνικό ποίημα «Τα κεφάλια του σαραγιού».

Η ηρωίς της ελληνικής επανάστασής του Στέφανου Ξένου και το Αιγαίο στις φλόγες του Ιουλίου Βερν κινούνται θεματικά γύρω από τη συμμετοχή γυναικών στην Επανάσταση και των δύο η αγωνίστρια ονομάζεται Ανδρονίκη

26χρονος τότε Βίκτωρ Ουγκό θα δημοσίευε το ποίημα «Τα κεφάλια του σαραγιού» το 1828.

Από τον Βερν στον Βικέλα

Τη μετεπαναστατική περίοδο η λογοτεχνία παύει να έχει στόχο την υποστήριξη του Αγώνα ή την έμπνευση φιλελληνικών αισθημάτων. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν «Η ηρωίς της ελληνικής επανάστασής» του Στέφανου Ξένου και το «Αιγαίο στις φλόγες» του Ιουλίου Βερν. Και τα δύο κινούνται θεματικά γύρω από τη συμμετοχή γυναικών στην Επανάσταση, και των δύο η αγωνίστρια ονομάζεται Ανδρονίκη. Ο Στέφανος Ξένος, συγγραφέας, δημοσιογράφος και πατέ-

ρας του ελληνικού ιστορικού μυθιστορήματος, γράφει την «Ηρωίδα» το 1861 και τη δημοσιεύει στο Λονδίνο. Βιβλίο-ποταμός που υπερβαίνει τις 800 σελίδες, μετέρχεται όλων των απαραίτητων μέσων του ευπώλητου μυθιστορήματος της εποχής (προδοσίες, μεταμφιέσεις, αναγνωρίσεις, έρωτες, ανατροπές, κορυφώσεις, διασώσεις της τελευταίας στιγμής) προκειμένου να τέρψει τον αναγνώστη. Σηριγμένο σε πηγές της περιόδου, παρακολουθεί την Ανδρονίκη να πολεμά στα πεδία των μαχών και συνιστά πανόραμα προσώπων και πραγμάτων της Επανάστασης. Αντίθετα, το «Αιγαίο», έργο του 1884, αντλεί το υλικό του από μια ελάχισονα πτυχή του 1821, αυτή της

πειρατείας – η οποία όμως υπήρξε μείζονα αιτία της ανάμειξης της Γαλλίας στο ζήτημα. Ο φόβος της διατάραξης του διαμετακομιστικού εμπορίου ώθησε τη γαλλική μοναρχία να παρεκκλίνει από την πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας και από εκεί πάνει το νήμα της αφήγησης ο Βερν. Η ίδια η εξέγερση βρίσκεται στο παρασκήνιο, οι ευγενείς Έλληνες είναι δευτερευόντες, στο προσκήνιο βρίσκεται ο κακοποιός Μανιάτης Νικόλας Στάρκος, ένας αδίστακτος πειρατής που συνεργάζεται με τους Οθωμανούς πουλώντας συμπατριώτες του στα σκλαβοπάζαρά τους. Ο ιδεαλισμός, η τιμή, η αγάπη για την ελευθερία εκπροσωπούνται από τον γάλλο πλοίαρχο Ερρίκο ντ'

Αλμαρέ, ο οποίος κινημένος από τον έρωτά του για την όμορφη Χατζίνα απαλλάσσει την Ελλάδα από το όνειδος του κουρσάρου που αμαυρώνει το όνομά της. Η Ανδρονίκη του «Αιγαίου» είναι η μητέρα του προδότη, μορφή αντίστοιχη της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας και της Μαντώ Μαυρογένους: αποκηρύσσει τον ανάξιο γιο, μάχεται με τον Κολοκοτρώνη, τον Μιαούλη, τον Καραϊσκάκη για να ξεπλύνει το οικογενειακό στίγμα της αποστασίας. Ο Ιούλιος Βερν δεν αγνοεί τα ελληνικά δίκαια: στις «20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα» του 1869 συμπεριλαμβάνει μια θερμή συνηγορία της Κρητικής Επανάστασης που θα καταστέλλεται τελικά από τους Τούρκους εκείνη τη χρονιά,

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΑ ΒΙΛΙΟ

Συγκινημένοι από την Επανάσταση των Ελλήνων ενάντια στον τουρκικό ζυγό, οι ευρωπαίοι φιλέλληνες βοηθούσαν καθένας με τον τρόπο του. Άλλοι διά της διπλωματίας, άλλοι βάζοντας το χέρι βαθιά στην τσέπη τους και ενισχύοντας οικονομικά τον αγώνα, άλλοι πολεμώντας στο πλευρό των οπλαρχηγών και θυσιάζοντας τις ζωές τους. Και άλλοι κάνοντας τέχνη: Δημοσιεύοντας λογοτεχνικά κείμενα, γράφοντας ποιήματα και ζωγραφίζοντας πίνακες μέσω των οποίων προσπαθούσαν να συγκινήσουν και να αφυπνίσουν το κοινό αίσθημα απέναντι σε όσα συνέβαιναν στην αιματοβαμμένη απόληξη της Βαλκανικής Χερσονήσου. Αν στο παρελθόν κορυφαίοι ζωγράφοι είχαν εμπνευστεί από την αρχαία Ελλάδα για να φιλοτεχνήσουν μερικά από τα πιο διάσημα έργα τους, τώρα σημαίνοντες ευρωπαίοι εικαστικοί εμπνέονταν από τα πεδία των μαχών, τις λεηλασίες, τις πράξεις ηρωισμού των σκλαβωμένων και τις σφαγές των αμάχων. Κάπως έτσι ο γάλλος ζωγράφος Ευγένιος Ντελακρουά, το 1824, και ενώ ήταν μόλις 26 ετών, παρουσίασε στο Παρίσι την περίφημη «Σφαγή της Χίου», μια συγκλονιστική απεικόνιση του σφαγιασμού χιλιάδων ελλήνων κατοίκων των νησιού από τους Οθωμανούς που είχε γίνει δύο χρόνια νωρίτερα. Δεν είναι το μοναδικό έργο που ο Ντελακρουά εμπνεύστηκε από την Ελληνική Επανάσταση. Είναι όμως ένα από τα σημαντικότερα εκθέματα σε μια πλούσια πινακοθήκη που κρύβει ιδιαίτερη συγκίνηση για εμάς. Σε μια συλλογή με πίνακες ξένων αλλά και δικών μας καλλιτεχνών, οι οποίοι στα χρόνια του Αγώνα αλλά και μετά, όταν το νεοσύστατο ελληνικό κράτος προσπαθούσε να βρει τον βηματισμό του, χρωμάτισαν, καθένας με τον δικό του, ξεχωριστό τρόπο, την κραυγή των σκλαβωμένων προγόνων μας για ελευθερία.

«Προς όφελος των Ελλήνων»

Θαυμαστής του Λόρδου Βύρωνα, ο Ντελακρουά εμπνεύστηκε μεταξύ άλλων από το ποίημά του «Ο γκιαούρης» και ζωγράφησε τη «Μάχη του γκιαούρη και του Χασάν», όπου ένας Έλληνας (ένας «γκιαούρης», άπιστος για τους Τούρκους) εκδικείται τον θάνατο της αγαπημένης του από τους κατακτητές. Στο «Ο Μπότσαρης αιφνιδιάζει το στρατόπεδο των Τούρκων» ο καλλιτέχνης απεικο-

ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Σημαντικοί ξένοι και έλληνες εικαστικοί εμπνεύστηκαν από τον αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία και τον αποτύπωσαν σε μερικά από τα πιο χαρακτηριστικά έργα τους.

νίζει την επίθεση του Μάρκου Μπότσαρη κατά των εχθρικών δυνάμεων στο Καρπενήσι, τον Αύγουστο του 1823, όπου ο οπλαρχηγός βρήκε τον θάνατο. Στο περίφημο «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογίου», πίνακα που εξέθεσε στην παρισινή γκαλερί «Λεμπρέν» «προς όφελος των Ελλήνων», ο Ντελακρουά εμπνέεται από την ηρωική έξοδο του 1826. Οι σπουδές του πάνω στις φορε-

σιές των Σουλιωτών και «Ο έφιππος Έλληνας αγωνιστής» περιλαμβάνονται επίσης στους πίνακές του με ελληνικά θέματα.

Οι οπλαρχηγοί από κοντά

Αν ο Ντελακρουά ζωγράφιζε τον αγώνα των Ελλήνων από μακριά, ο Δανός Ανταμ Φρίντελ έφτασε στην Ελλάδα με το που ξέσπασε η Επανάσταση για να φιλοτεχνήσει τα πορτρέτα των οπλαρχηγών της (24 στο σύνολό τους) και να τα εκδώσει το 1924 στο Λονδίνο και ακολούθως στο Παρίσι. Ο Κολοκοτρώνης, ο Υψηλάντης, ο Μπότσαρης, η Μπουμπουλίνα, η Μαυρογένους και ο Μαυροκορδάτος είναι μερικές από τις προσωπικότητες του Αγώνα που ζωγράφησε. Σημαντικό

είναι και το έργο του Καρλ Κρατσίαιζεν. Ο γερμανός λοχαγός ήρθε στην Ελλάδα το 1826, πολέμησε δίπλα στους Έλληνες για περίπου έναν χρόνο και ζωγράφησε αρκετούς από τους αγωνιστές που έδρασαν εκείνη την εποχή, όπως τον Μακρυγιάννη, τον Κολοκοτρώνη, τον Νικηταρά, τον Κανάρη, τον Μιαούλη και τον Καραϊσκάκη. Η Εθνική Πινακοθήκη έχει στις συλλογές της τα πρωτότυπα σχέδια του Κρατσίαιζεν (αγοράστηκαν από τον Ζαχαρία Παπαντωνίου, όταν ήταν διευθυντής της, το 1926), τα οποία περιλαμβάνονται σε επετειακή έκδοση με τον τίτλο «Η αιογραφία του Αγώνα». Η διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα ση-

● Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης όπως τον ζωγράφισε ο Καρλ Κρατσίαιζεν.

● «Η άφιξη του Οθωνα στο Ναύπλιο» του Βαυαρού Πέτερ φον Ες περιλαμβάνεται στην πλούσια συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης.

● «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου» (αριστερά) και «Η μάχη του γκισούρη και του Χασάν» (κάτω αριστερά) είναι δύο φημισμένοι πίνακες με ελληνικά θέματα του Ευγένιου Ντελακρούα.

που έλαβε μέρος στην Επανάσταση για τρία χρόνια, από το 1826 έως το 1829, ενώ από το 1833 έως το 1835 χρημάτισε μέλος της τριμελούς Αντιβασιλείας του Οθωνα. Πρόκειται για τον στρατιωτικό που συνέβαλε στη δημιουργία της πρώτης στρατιωτικής σχολής στην ελεύθερη Ελλάδα, η οποία στη συνέχεια εξελίχθηκε στη Σχολή Ευελπίδων. Παράλληλα με τα στρατιωτικά και πολιτικά καθήκοντά του, ο Φον Χάιντεκ ζωγράφιζε αντλώντας έμπνευση από τη χώρα μας και από τον αγώνα της – βλέπε «Μόσχω και Λάμπρος Τζαβέλλας», «Στρατόπεδο φιλελλήνων κατά τον απελευθερωτικό αγώνα» κ.ά. Στους πίνακές του διασώζονται ενδιαφέρουσες σκηνές της καθημερινότητας από την Αθήνα του 1830.

Ο Ζωγράφος του Οθωνα

Ο Βαυαρός Πέτερ φον Ες αποβιβάστηκε στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα, συγκεκριμένα στο Ναύπλιο, ως μέλος της συνοδείας του βασιλιά Οθωνα – ήταν εξάλλου ευνοούμενος του πατέρα του Λουδοβίκου Α'. Κατά την παραμονή του στη χώρα μας φιλοτέχνησε σκηνές εμπνευσμένες από τις μάχες που δόθηκαν τα χρόνια της Επανάστασης και προσχέδια τοιχογραφιών τα οποία επρόκειτο να διακοσμήσουν γερμανικά και ρωσικά παλάτια. Λόντος, Κολοκοτρώνης, Πετμεζάς, Υψηλάντης, Παλαιών Πατρών Γερμανός, Σταϊκόπουλος, Κανάρης και Πλαπούτας είναι μερικοί από τους ήρωες που πρωταγωνιστούν στους πίνακές του. «Η άφιξη του Οθωνα στο Ναύπλιο» και «Η άφιξη του Οθωνα στην Αθήνα» είναι δύο από τα πιο χαρακτηριστικά έργα του.

Σκηνές ηρωισμού και πόνου

Και ο ο Γαλλο-ολλανδός Αρι Σέφερ έχει εμπνευστεί από τη σκλαβωμένη και επαναστατημένη Ελλάδα για να ζωγραφίσει, μεταξύ άλλων, τους πίνακες «Ελληνίδες εκλιπαρούν την Παναγία για βοήθεια» (1826) και «Σουλιώτισσες γυναίκες» (1827). Ιδιαίτερη συγκίνη-

μειώνει: «Ο Καρλ Κρατσάιζεν θεωρείται αυτοδίδακτος. Δεν γνωρίζουμε λεπτομέρειες για την προπαίδεά του, αλλά αν δεν είχε πάρει μαθήματα ζωγραφικής, είχε ασκηθεί τόσο πολύ, ώστε τα σχέδιά του δεν μπορούν να θεωρηθούν έργα ερασιτέχνη. Το βλέμμα του είναι διεισδυτικό, οξύ και υποστηρίζεται από ένα χέρι που σχεδιάζει διστα-

κτικά μεν, αλλά με μεγάλη ακρίβεια και ευαισθησία. Συχνά τα σχέδιά του έχουν την ποιότητα του νεοκλασικού ζωγράφου Ενγκρ. Εξάλλου υπάρχει μια τάση εξιδανίκευσης που δικαιολογείται από το ρομαντικό πνεύμα και τον φιλελληνικό του θαυμασμό για τις θρυλικές μορφές που αντικρίζει. Ίσως όμως η πιο σημαίνουσα αρετή αυτών των σχεδι-

ων είναι η ψυχολογική τους μαρτυρία, η αποτύπωση του χαρακτήρα, του ήθους κάθε προσώπου. Αυτά τα πρόσωπα, που μας ατενίζουν μ' έναν φαινομενικά ήρεμο τρόπο, μοιάζει να ζουν σε μια διπλή διάσταση του χρόνου: μέσα στην αιωνιότητα και μέσα στην ιστορική στιγμή. Η αιωνιότητα τα κάνει να μοιάζουν ατάραχα, αμάραντα, ενώ η αγωνι-

ώδης στιγμή ρίχνει τον αδιόρατο ίσκιό της στα βλέμματα και προσδίδει μια επίσημη σοβαρότητα στις εκφράσεις». Και η απεικόνιση του Κολοκοτρώνη στο ελληνικό πεντοχίλιario, που τυπώθηκε το 1984, βασίζεται σε σχέδιο του εκ Γερμανίας καλλιτέχνη. Ο Βαυαρός Κάρολος Γουλιέλμος φον Χάιντεκ ήταν ένας ακόμα φιλέλληνας

● «Μόσχω και Λάμπρος Τζαβέλλας», ένας ακόμα πίνακας του Καρόλου Γουλιέλμου φον Χάιντεκ, ο οποίος έλαβε μέρος στην Επανάσταση και τη ζωγράφισε.

● Η κολεξιόν Dior Cruise 2021 παρουσιάστηκε στο Λέτσε της Πούλια, όπου τιμήθηκαν οι τεχνίτες και οι παραδοσιακές φορεσιές της Νότιας Ιταλίας. Η Μαρία Γκράτσια Κιούρι, creative director του γαλλικού οίκου, επισκέφθηκε πρόσφατα την Ελλάδα για να εμπνευστεί και από τις ελληνικές ενδυμασίες.

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΝΤΙΑΝΑ ΚΑΡΤΣΑΓΚΟΥΑΗ

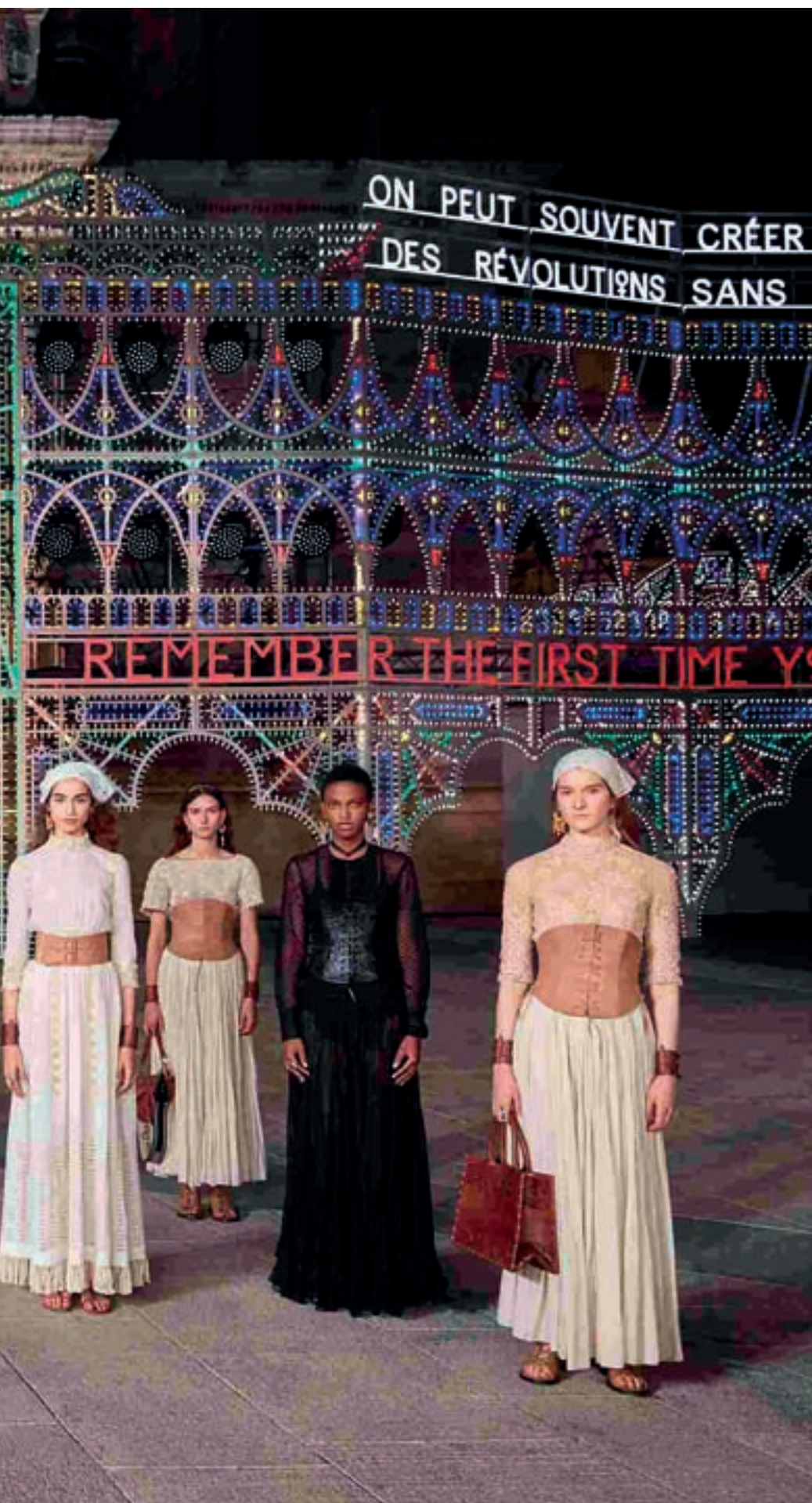
Η επίσκεψη, τον περασμένο Δεκέμβριο, της Μαρία Γκράτσια Κιούρι, καλλιτεχνικής διευθύντριας του οίκου μόδας Dior, και των συνεργατών της στην Καλαμάτα προκειμένου να θαυμάσει από κοντά τη Συλλογή Ελληνικών Ενδυμασιών «Βικτώρια Γ. Καρέλια», αλλά και στα Ανώγεια της Κρήτης, όπου υπάρχει σημαντική κλωστοϋφαντουργική παράδοση, έστρεψε τα φώτα της δημοσιότητας και το ενδιαφέρον του κόσμου της υψηλής ραπτικής στην Ελλάδα. Η Κιούρι, η οποία είναι η πρώτη γυναίκα που ηγείται του οίκου στην πολυετή ιστορία του, κατόπιν ειδικής άδειας που ζήτησε και έλαβε – λόγω COVID-19 –, για να μπορέσει να μεταβεί στους χώρους, επέλεξε να κάνει αυτό το ταξίδι στη χώρα μας προκειμένου να εμπνευστεί για τη δημιουργία μιας ειδικής συλλογής αφιερωμέ-

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΙ ΥΠΟΚΛΙΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ

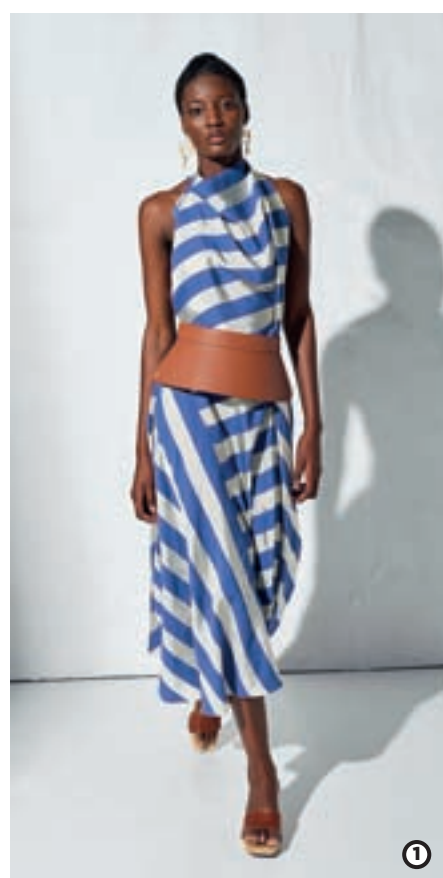
Το Σουφλί, η Καλαμάτα, τα Ανώγεια και αμέτρητες άλλες περιοχές της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας γίνονται πόλος έλξης για σχεδιαστές από τη Γαλλία και το Λονδίνο μέχρι και την Κίνα, οι οποίοι εμπνέονται από τον πλούτο μοτίβων, υφασμάτων και συμβολισμών των παραδοσιακών μας ενδυμασιών.

νης στην επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση. Είναι δηλαδή από τις λίγες φορές που σχεδιαστής μόδας τέτοιου βεληνεκούσ αποφασίζει να αφήσει για λίγο το δωδεκάθεο και το «Grecian Chic» και να επικεντρωθεί στις παραδοσιακές μας φορεσιές της εποχής του 1821. Αλλωστε, η πολύ πρόσφατη συλλογή της Ανοιξη-Καλοκαίρι

2020 ήταν εμπνευσμένη και πάλι από την Ελλάδα, και ειδικότερα από τις θεότητες της αρχαιότητας. Το διεθνούς φήμης brand ZEUS+ΔΙΟΝΕ δημιούργησε επίσης μία εκπληκτική σειρά ρούχων, σανδάλιων και αξεσουάρ εμπνευσμένων από το 1821 (τα κοσμήματα που συνοδεύουν τα ρούχα είναι της διεθνούς φήμης σχεδιάστριας Ιλεάνας Μακρή, ενώ τα

Κάθε νεοελληνική ενδυμασία δήλωνε την κοινωνική τάξη του ανθρώπου που τη φορούσε, το επάγγελμά του, την ιστορία του τόπου του. Ειδικά για τις γυναίκες υποδήλωνε και το αν ήταν παντρεμένες ή όχι, αν ήταν χήρες, νεόνυμφες ή αν είχαν κάνει παιδιά

● Λιθογραφία του 19ου αιώνα από τον Τόμας Χέιλς Λέισι που απεικονίζει γυναίκα με ελληνική ενδυμασία.

σανδάλια δημιουργήθηκαν σε συνεργασία με την Ancient Greek Sandals). Αυτή τη φορά οι αέρινοι, λιτοί χιτώνες έδωσαν τη θέση τους στις μεταξένιες φορεσιές των γυναικών από το Σουφλί, στις βυζαντινών και αναγεννησιακών επιρροών «φουστάνες» της Σκοπέλου, στο «σεγκούνι» των αγροτικών και κτηνοτροφικών πληθυσμών της Στερεάς Ελλάδας και στα περίτεχνα κεντήματα των γυναικών στα Ανώγεια, όπου πολλές εξ αυτών ακόμη χρησιμοποιούν τον αργαλειό. Και φυσικά δεν είναι μόνο αυτά. Σε κάθε χωριό, πόλη ή νησί της Ελλάδας υπήρχαν διαφορετικές ενδυμασίες, οι οποίες ξεχώριζαν από το σχήμα τους, τα υφάσματα και τα διακοσμητικά υλικά από τα οποία ήταν φτιαγμένες, καθώς και από τα σχέδια και τα μοτίβα που ήταν κεντημένα επάνω τους. Σε πολλές περιπτώσεις όμως, οι διαφορές αυτές είναι τόσο μικρές και δυσδιά-

κριτες που υπάρχει μεγάλος αριθμός σωζόμενων φορεσιών των οποίων ο τόπος προέλευσης δεν μας είναι γνωστός. Εχοντας τις καταβολές της στο βυζαντινό ένδυμα, μετεξέλιξη του ρωμαϊκού, και με ανατολίτικες επιρροές, κυρίως από την Περσία, κάθε νεοελληνική φορεσιά δήλωνε την κοινωνική τάξη του ανθρώπου που τη φορούσε, το επάγγελμά του, την ιστορία του τόπου του. Ειδικά για τις γυναίκες υποδήλωνε και το αν ήταν παντρεμένες ή όχι, αν ήταν χήρες, νεόνυμφες ή αν είχαν κάνει παιδιά.

Από το σεγκούνι στην «Αμαλία»

Παρά τον πλούτο όμως των συμβολισμών και επιρροών, υπάρχουν κάποια κοινά βασικά στοιχεία που συνθέτουν τους τύπους της παραδοσιακής γυναικείας φορεσιάς. Κατ' αρχάς, είχαν ως βάση τους ένα μακρύ, μονόκομματο πουκάμισο, μια μετεξέλιξη της «δαλματικής», ενδύματος

● **1, 4.** Τα στοιχεία της παραδοσιακής γυναικείας φορεσιάς και τα χρώματα της ελληνικής σημαίας ενέπνευσαν τις εφετινές δημιουργίες του διεθνούς brand ZEUS+ΔΙΟΝΕ. **2.** Συλλεκτικό μαντίλι από μετάξι του οίκου Hermès που τιμά την επέτειο της Ελληνικής Επανάστασης. **3.** Από τη Συλλογή ελληνικών ενδυμασιών «Βικτωρία Γ. Καρέλια» στην Καλαμάτα.

ΑΠΟ ΤΗ
ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΛΟΥ

Είναι τόσο κρίμα το ότι στην επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση μιλάμε για εκθέσεις και αφιερώματα αλλά δεν είμαστε σε θέση να δούμε τίποτα από κοντά. Οσες ματιές και αν ρίχνεις σε ψηφιακές περιηγήσεις, η γέφυρα που ρίχνει το Μουσείο Μπενάκη ανάμεσα σε εκείνα τα χρόνια και το σήμερα με την έκθεση «1821 Πριν και Μετά» θα μας προσφέρει όλη την ιστορική γνώση και την αισθητική απόλαυση όταν θα μπορούμε να την «περπατήσουμε» διά ζώσης.

Ιδίως όταν μιλάμε για τη μεγαλύτερη έκθεση που έχει στηθεί στο συγκεκριμένο Μουσείο, τόσο σε έκταση, καθώς απλώνεται στους τρεις ορόφους του κυρίου της οδού Πειραιώς, σε μια συνολική επιφάνεια 2.500 τ.μ., όσο και σε διάρκεια, καθώς προγραμματίζεται να ολοκληρωθεί σε οκτώ μήνες (συγκεκριμένα στις 7 Νοεμβρίου), ωστόσο θα υποδεχθεί το κοινό της όταν ανοίξουν ξανά τα μουσεία. Μια χορταστική έκθεση με 1.200 αντικείμενα και έργα τέχνης, η οποία μάς καλεί σε μια περιήγηση στα χρόνια πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την Επανάσταση έως την εποχή της βασιλείας του Οθωνα και τα πρώτα έτη της βασιλείας του Γεώργιου Α', καλύπτοντας έτσι έναν αιώνα Ιστορίας του νεότερου Ελληνισμού, από το 1770 έως το 1870.

Πρόκειται για μια σύμπραξη του Μουσείου Μπενάκη με την Τράπεζα της Ελλάδος, την Alpha Bank, και την Εθνική Τράπεζα, η οποία τελεί υπό την αιγίδα της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου και εντάσσεται στο Εθνικό Πρόγραμμα Εορτασμού της Επετείου που συντονίζει η Επιτροπή «Ελλάδα 2021».

Επαναστατικό «σκηνικό» στην Πειραιώς

Η επιμέλεια της έκθεσης ανήκει στους Τάσο Σακελλαρόπουλο και Μαρία Δημητριάδου, τον υπεύθυνο και την επιμελήτρια των Ιστορικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη αντίστοιχα, οι οποίοι την έχουν οργανώσει γύρω από δύο άξονες, την Ιστορία και την τέχνη. «Υπάρχει ένας σαφής τέτοιος διάλογος μεταξύ Ιστορίας και τέχνης, καθώς η έκθεση αποσκοπεί να διασώσει την ιστορική εξέλιξη και από την άλλη μεριά να μπορεί να στοιχειοθετεί τις αντίστοιχες εικόνες που έχουν δημι-

ΤΟ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΤΑ ΤΟΥ '21

Το Μουσείο Μπενάκη (της οδού Πειραιώς) συμμετέχει στους εορτασμούς για την επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση με μια μνημειώδη έκθεση με τη σύμπραξη της Τράπεζας της Ελλάδος, της Εθνικής Τράπεζας και της Alpha Bank.

● **Επάνω:** «Η υποδοχή του βασιλέα Οθωνα της Ελλάδος στην Αθήνα» (1901), Νικόλαος Φερεκείδης και ομάδα συνεργατών, αντίγραφο έργου του Πέτερ φον Ες (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος).

● **Αριστερά:** «Η Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843», λιθογραφία που αποδίδεται στον Ν. Γρηγοριάδη (Μουσείο Μπενάκη).

οργηθεί λίγο-πολύ εκ των υστέρων, καθώς τα τεκμήρια Ιστορίας είναι σύγχρονα με το θέμα που παρουσιάζουμε, ενώ εκείνα της τέχνης είναι κατοπινά, εκτός από λίγα φιλελληνικά. Το παρελθόν είναι το “Μάχου υπέρ πίστεως και πατριδος”, η προκήρυξη δηλαδή του Αλέξανδρου Υψηλάντη όταν ξεκινάει η Επανάσταση και το παρόν είναι ο γλύπτης Γιάννης Παππάς (1913-2005) που φιλοτεχνεί τις προτομές των Υψηλάντηδων. Θέλουμε να φιλοξενήσουμε έργα σπάνια, σύγχρονα και ενδιαφέροντα, μαζί με τεκμήρια άγνωστα και από την άλλη θέλουμε να δείξουμε και αυτή τη δυναμική του νοήματος του '21, της Επανάστασης» θα σχολιάσει ο κ. Σακελλαρόπουλος.

Ενα ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της έκθεσης είναι ότι έχει στηθεί και οργανωθεί εικαστικά από την αρχιτέκτονα και υπεύθυνη αρχιτεκτονικών αρχείων του μουσείου Ναταλία Μπούρα και τον σκηνογράφο Παύλο Θανόπουλο. «Ουσιαστικά στήνουμε ξανά ένα μικρό Μουσείο Μπενάκη» λένε χαρακτηριστικά στη διαδικτυακή παρουσίαση της έκθεσης, την οποία μπορεί να δει κάποιος στην ιστοσελίδα benaki.org. Κάτι που πρακτικά σημαίνει ότι κάθε όροφος που φιλοξενεί καθεμία από τις χρονολογικές ενότητες αντιμετωπίζεται σαν ένα θεατρικό σκηνικό, με τη σκηνή του και τα παρασκήνια και μια θεματική γύρω από την οποία

- 1. «Αλή πασάς και Κυρά Βασιλική», σχέδιο με κάρβουνο και κιμωλία από άγνωστο καλλιτέχνη (Συλλογή Alpha Bank).
- 2. «Ελληνικός χορός», Ρωμαίικα, 19ος αιώνας», λιθογραφία του Τεοντόρ Λεμπλάν (Μουσείο Μπενάκη).
- 3. «Η πλατεία Κοτζιά, Αθήνα» (1847), ελαιογραφία του Γιохάνες Ράμπε (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος).
- 4. «Εφοδιαστικό» έγγραφο μέλους της Φιλικής Εταιρείας γραμμένο σε κώδικα, απαραίτητο για την αναγνώριση των μελών μεταξύ τους (Μουσείο Μπενάκη).
- 5. «Ο Ηρώς Μάρκος Μπότσαρης» (1933), του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ (Συλλογή Alpha Bank).

εκτυλίσσεται η «δράση». Κοινώς, ως κέντρο της ενότητας που αναφέρεται στην προεπαναστατική περίοδο χρησιμοποιείται ένα χαγιάτι, σε εκείνη της Επανάστασης ένα ηρώ με τις προσωπογραφίες των αγωνιστών του '21 και με προσωπικά τους αντικείμενα, και στην περίοδο που ακολούθησε, μια αναπαράσταση αποσπάσματος νεοκλασικού δρόμου της Αθήνας.

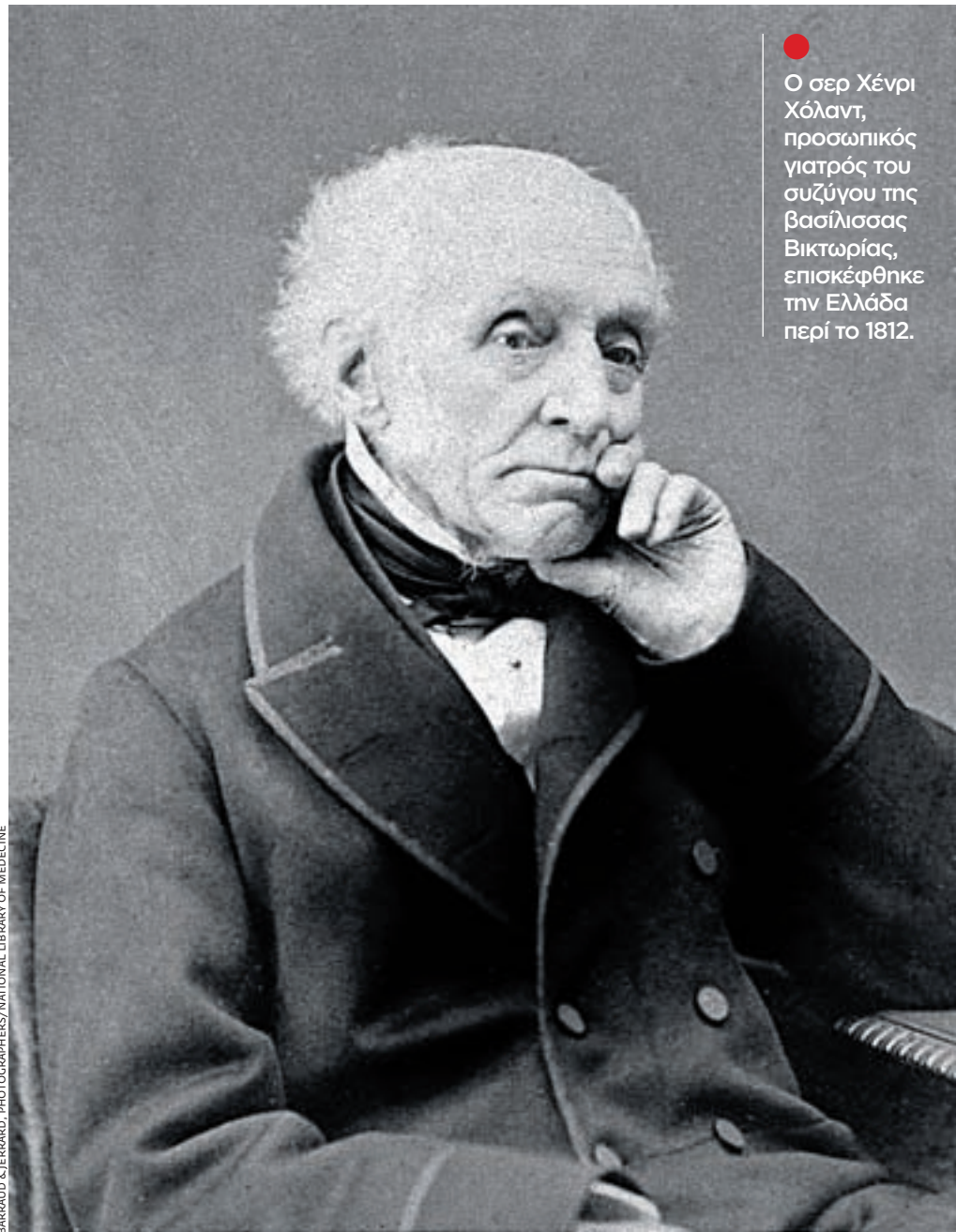
Η καθοριστική συμβολή του Αντώνη Μπενάκη

Σε καθεμία από τις σκηνογραφικές προσεγγίσεις απαντώνται αντικείμενα που μεταφέρθηκαν από το Μουσείο Μπενάκη Ελληνικού Πολιτισμού της οδού Κουμπάρη, όμως σύμφωνα με όσα περιγράφουν οι επιμελητές παρουσιάζονται με τρόπο που τα καθιστά καινούργια, ακόμη και στα μάτια των επισκεπτών που γνωρίζουν καλά τα εκθέματα του Μουσείου. Σπάνια έργα, κειμήλια πολέμου, έργα λαϊκής και αστικής τέχνης και τεκμήρια κάθε εποχής από τις συλλογές που συγκέντρωσε ο Αντώνης Μπενάκης – εξάλλου αυτή η έκθεση είναι το Μουσείο Μπενάκη υπό μία έννοια. Εξ ου και είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Αγγελου Δελιβορριά και του Μαρίνου Γερουλάνου. Στους δύο ανθρώπους οι οποίοι, καθένας με τον τρόπο του, συνδέονται άρρηκτα με την ιστορία, τη διαμόρφωση και την ανάπτυξη του Μουσείου. Στην έκθεση, λοιπόν, παρουσιάζονται έργα που

«**Η έκθεση με τα 1.200 αντικείμενα και έργα τέχνης καλεί το κοινό σε μια περιήγηση στα χρόνια πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την Επανάσταση, καλύπτοντας έτσι έναν αιώνα Ιστορίας του νεότερου Ελληνισμού, από το 1770 έως το 1870**»

Πέτρες και σκόνη, ρακένδυτα και εξαθλιωμένα γυναικόπαιδα και αρχαία μάρμαρα: Αυτή είναι η εικόνα που αντίκρισαν οι Ευρωπαίοι που επισκέφθηκαν τη χώρα μας τότε που ένα ταξίδι στα Βαλκάνια φάνταζε επικίνδυνη αποστολή.

Ο σερ Χένρι Χόλαντ, προσωπικός γιατρός του συζύγου της βασίλισσας Βικτωρίας, επισκέφθηκε την Ελλάδα περί το 1812.

BARRAUD & JERRARD, PHOTOGRAPHERS/NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE

CHRISTIES.COM

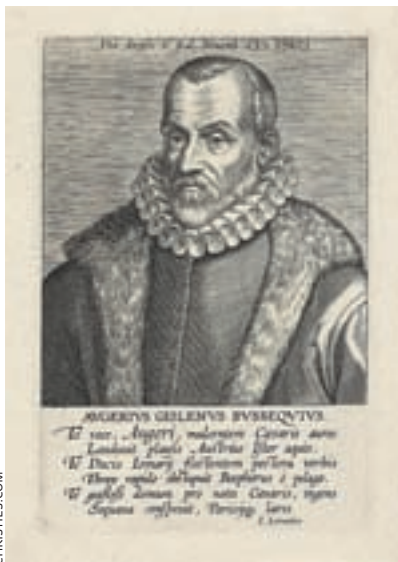
Η Ακρόπολη και πίσω της (κρυμμένη) η Αθήνα, όπως τις ζωγράφισε στις αρχές του 19ου αιώνα ο Σκωτσέζος Χίου Ουίλιαμ Ουίλιαμς.

Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΑ ΒΙΔΟ

Μεταξύ 1554 και 1562 ο Φερδινάνδος Α΄ της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας αναθέτει στον Οζιέ Γκισλάν ντε Μπουσπέκ, τον πρεσβευτή του στην αυλή του Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπούς, τη συγκέντρωση αρχαιοτήτων από τα ελληνικά χώματα και την προώθησή τους στη Βιέννη. Ο αρχαιόφιλος διπλωμάτης σημειώνει: «Εφερα μεγάλη ποικιλία αρχαίων νομισμάτων. Τα σπουδαιότερα απ' αυ-

τά θα τα παρουσιάσω στον αυθέντη μου. Εχω φορτώσει ολόκληρα αμάξια, ολόκληρα καράβια από αρχαιοτήτες και ελληνικά χειρόγραφα. Εστειλα στη Βενετία διά θαλάσσης 240 ελληνικά βιβλία με προορισμό τη Βιέννη για να τοποθετηθούν στην αυτοκρατορική βιβλιοθήκη. Δεν άφησα γωνιά που να μην την έψαξα για να μαζέψω ό,τι είχε απομείνει». Δεν είναι η μοναδική μαρτυρία που επιβεβαιώνει τη λεηλασία της χώρας μας (εκείνης της γης που θα γινόταν στη συνέχεια η σύγ-

CHRISTIES.COM

Ο Οζιέ Γκισλάν ντε Μπουσπέκ, διπλωμάτης στην αυλή του Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπούς.

χρονη Ελλάδα) κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας και που μας δίνει σημαντικά στοιχεία για την προεπαναστατική Ελλάδα. Διπλωμάτες, έμποροι, αρχαιοκάπηλοι, τυχοδιώκτες που αναζητούσαν την περιπέτεια στην εξωτική Ανατολή και περιηγητές (κυρίως άνδρες, οι γυναίκες σπανιότατα ταξίδευαν εκείνη την εποχή) πραγματοποιούσαν με ενθουσιασμό το μεγάλο και δύσκολο ταξίδι. Για να γοητευθούν από τις αρχαιότητες («Ανάμεσα στα άλλα οικοδομήματα βρίσκε-

ται κι ένας ναός άθικτος εντελώς, έτσι που θαρρείς πως κτίστηκε χθες» γράφει ο γάλλος διπλωμάτης Λουί Ντεσαγιέ το 1639, ενώ στέκεται έκπληκτος μπροστά στον Παρθενώνα), αλλά και για να απογοητευθούν (τις περισσότερες φορές) από τις εικόνες που αντίκριζαν: «Από αυτή την πανένδοξη πολιτεία δεν έχει απομείνει παρά ένα θλιβερό τουρκοχώρι που λέγεται Σετίνα» γράφει ο γάλλος περιηγητής Ζιλιέν Μπορντιέ που επισκέφθηκε την Αθήνα το 1604, ενώ ο γενοβέζος καπετάνιος Φραντσέσκο Μαρία Λεβάντο σημειώνει κατά τη δική του επίσκεψη το 1662: «Η σημερινή Αθήνα δεν είναι παρά ένας έρημος, άγονος τόπος, κατασπαρμένος με πέτρες».

Όλα όσα έγραψαν οι καλλιερημένοι ευρωπαίοι περιηγητές που προσπάθησαν να καταλάβουν τους ρακένδυτους κατοίκους της ρημαγμένης γης και που θαύμασαν τον πολι-

τισμό που προϋπήρχε, οι φιλέλληνες που έφτασαν για να πολεμήσουν στο πλευρό των σκλαβωμένων, ακόμα και οι τυχοδιώκτες που επωφεληθήκαν από τη σκλαβιά, από τις ταραχές, από το χάος, για να κάνουν τις σκοτεινές μπίζνες τους, σήμερα αποτελούν ανάγνωσμα απολαυστικό αλλά και εξαιρετικά χρήσιμο για την κατανόηση της ιστορίας μας. Η Ελλάδα που ανακαλύπτουμε μέσα από τα γραπτά τους συνήθως δεν είναι η εξιδανικευμένη χώρα την οποία τραγούδησαν, μεθυσμένοι από το αρχαίο κλέος της, οι μεγάλοι ποιητές και λογοτέχνες, αλλά «καλύβες από ξερή λάσπη περισσότερο κατάλληλες για καταφύγιο ζώων παρά ανθρώπων – γυναίκες και παιδιά με κουρέλια που φεύγουν μακριά όταν πλησιάζει ξένος και γενίτσαρος», όπως γράφει ο Σατωβριάνδος στο δικό του οδοιπορικό (κυκλοφορεί ως «Οδοιπορικό του 1806» από τις εκ-

δόσεις Μεταίχμιο). Ακόμα όμως και έτσι, ρημαγμένος και εξαθλιωμένος, αυτός ο κόσμος ο μικρός, δεν μπορεί να μη μας συγκινεί. Γιατί είναι ο κόσμος που μας γέννησε.

Η Πελοπόννησος του Σατωβριάνδου

«Η Σπάρτη και η Αθήνα διατήρησαν ως και στα ερείπιά τους τη διαφορά του χαρακτήρα τους» γράφει μεταξύ άλλων ο Σατωβριάνδος: «Τα ερείπια της Σπάρτης είναι ζοφερά, δυσοίωνα κι έρημα. Της Αθήνας είναι ευχάριστα, ελαφρά και ζωντανά. Στο θέμα της πατρίδας του Λυκούργου ο στοχασμός γίνεται αρρενωπός, σοβαρός κι βαθύς· κι η ψυχή δυναμωμένη ανυψώνεται και πλαταίνει. Μπροστά στην πατρίδα του Σόλωνα μαγεύεται κανείς από τα θέλητρα του πνεύματος και συλλαμβάνει την ιδέα της τελειότητας του ανθρώπου σαν όντος νοητικού κι αθάνατου». Όταν ο φιλέλληνας συγγραφέ-

ας και πολιτικός δεν φιλοσοφεί και δεν ονειροπολεί, η αλήθεια γύρω του τον θλίβει και τον σοκάρει: «Ερημη είναι η Πελοπόννησος. Από τον πόλεμο των Ρώσων κι έπειτα ο ζυγός των Τούρκων βάρυνε πολύ απάνω στους Μοραίτες. Οι Αρβανίτες σφάξαν ένα μέρος του πληθυσμού. Δε βλέπεις παρά χωριά που τα χάλασε το σίδηρο και η φωτιά. Μεσ στις πόλεις, όπως στον Μυστρά, προάστια ολόκληρα είναι παρατημένα. Πολλές φορές περπάτησα λεύγες ολόκληρες μεσ από τα χωράφια χωρίς να συναντήσω μήτε μια ανθρώπινη κατοικία. Ανεκδιήγητοι προπηλακισμοί και κάθε είδους προσβολές ολοκληρώνουν την καταστροφή της αγροκαλλιέργειας και της ζωής. Το διώξιμο του έλληνα χωρικού από το καλύβι του, η αρπαγή της γυναίκας του και των παιδιών του, ο αναίτιος σκοτωμός του είναι παιχνιδάκι και για τον πιο ασήμαντο αγά του πιο μικρού χωριού».

Ενας γιατρός στη Λάρισα

Ο Αγγλος Χένρι Χόλαντ (προσωπικός γιατρός του συζύγου της βασίλισσας Βικτωρίας, πρίγκιπα Αλβέρτου), ο οποίος επισκέφθηκε την Ελλάδα περί το 1812, περιγράφει με ιδιαίτερη γλαφυρότητα μια Λάρισα όπου: «Ολα γύρω φαίνονται παραμελημένα. Σπίτια γκρεμίζονται γιατί κανείς δεν τα επισκευάζει. Εξαθλίωση στις κατοικίες των κατώτερων τάξεων. Σκουπίδια βουνά στους δρόμους. Κανείς δεν τα μετακινεί. Τίποτα από την τάξη και την καθαριότητα που επιβάλλει η κοινωνική συμβίωση». Ακολούθως αναφέρεται στη δύσκολη συμβίωση των χριστιανών με τους Τούρκους της πόλης και περιγράφει ένα περιστατικό κατά την επίσκεψή του στην κατοικία του Αρχιεπισκόπου Πολύκαρπου, ο οποίος «σπάνια έβγαине γιατί φοβόταν προσβλητικές εκδηλώσεις των Τούρκων στους δρόμους της πολιτείας. (...) Ενώ

Το πάθος για εκδίκηση κρυφοκαίει στην καρδιά αυτού του τυραγνισμένου λαού. Είναι η αθέατη φωτιά ενός ηφαιστείου. Ας τρέμουν οι Τούρκοι την έκρηξή του. Τίποτα δεν θα τους σώσει αν η αίσθηση της απεριόριστης εξουσίας τους κρατήσει βυθισμένους στο λήθαργο

ΤΟΜΑΣ ΣΜΑΡΤ ΧΙΟΥΖ

ΚΡΗΤΗ ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΑ ΒΙΑΟ

Γεμάτη δραματικά γεγονότα, διωγμούς, βιαιοπραγίες, λεηλασίες και σφαγές είναι η περίοδος του ξεσπάσματος της Επανάστασης του 1821 στην Κρήτη, με την εκεί Εκκλησία να πληρώνει τον δικό της βαρύ φόρο: Στις 19 Μαΐου 1821, στην πλατεία της Σπλάντζιας (σημερινή Πλατεία 1821) των Χανίων, απαγχονίστηκαν ο επίσκοπος Κισσάμου Μελχισεδέκ Δεσποτάκης και ο εκ Βεροίας διάκονος Καλλίνικος. Εκείνες πάνω κάτω τις ημέρες ρίχτηκαν στη φυλακή ο επίσκοπος Κυδωνίας Καλλίνικος Σαρπάκης και ο Ρεθύμνης Γεράσιμος Περδικάρης (ο οποίος λίγο μετά θα απαγχονιζόταν), ενώ δολοφονήθηκε και ο επίσκοπος Πέτρας Ιωακείμ. Στις 24 Ιουνίου, σε μεγάλη σφαγή που έγινε στο Ηράκλειο, βρήκαν φρικτό θάνατο ο μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος Παρδάλης και οι επίσκοποι Χερρονήσου, Κνωσού, Λάμπης, Σητείας και Διοπόλεως. Και αυτά είναι μερικά μόνο ονόματα. Εκατοντάδες ιερείς και μοναχοί είχαν την ίδια μοίρα, πλήρωσαν δηλαδή με τη ζωή τους τη βοήθεια που πρόσφερε η Εκκλησία στους επαναστατημένους Κρητικούς. Βοήθεια που συνέχισε να προσφέρει και κατά τη διάρκεια της Κρητικής Επανάστασης του 1866. Κορυφαία πράξη εκείνης της δραματικής περιόδου το ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου, συγκινεί βαθιά ακόμα και σήμερα τον επισκέπτη του ιστορικού συγκροτήματος-μουσείου που βρίσκεται μισή ώρα με το αυτοκίνητο από το Ρέθυμνο. Το Αρκάδι, όμως, όσο και αν είναι μια από τις πιο σημαντικές, δεν θα είναι η μοναδική στάση μας σε ένα ταξίδι διαφορετικό από τα ταξίδια αναψυχής που συνήθως πραγματοποιούμε μέσα από τις σελίδες του ΒΗΜΑgazino. Σε ένα οδοιπορικό σε μερικές από τις ιστορικές μονές που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον πολυετή αγώνα των Κρητικών. Εκεί όπου έβρισκαν καταφύγιο οι καταδιωκόμενοι χριστιανοί, όπου οργανώθηκε ο μεγά-

λος Ξεσηκωμός του 1821 και ακολούθως ο αγώνας για την οριστική απελευθέρωση του νησιού, όπου θυσιάστηκαν χιλιάδες ανθρώπινες ζωές στο όνομα της ελευθερίας.

Μονή Αρκαδίου

«Μπρος στο κουρέλι σκύψετε με δακρυσμένα μάτια, /όταν η δόξα τ'άρπαξε μέσ' από τη φωτιά, /τόσο σφιχτά τ'αγκάλιασε, που το 'κανε κομμάτια, /στα σήθια τα πλατά!»: Ετσι ξε-

κινά ο Ιωάννης Πολέμης το ποίημα που έγραψε όταν, συγκινημένος, βρέθηκε μπροστά στο κουρελιασμένο λάβαρο του ολοκαυτώματος, το οποίο σήμερα μπορεί να δει ο επισκέπτης στο μουσείο που λειτουργεί στο μοναστήρι. Η Μονή Αρκαδίου ιδρύθηκε γύρω στον 11ο αιώνα από τον μοναχό Αρκάδιο. Στην αρχή ήταν ένα μικρό εκκλησάκι αφιερωμένο στους Αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη, το οποίο με το πέ-

ρασμα του χρόνου αντικαταστάθηκε από έναν μεγαλύτερο δίκλιτο ναό. Γύρω του χτίστηκαν τα κελιά. Τον 17ο αιώνα λειτούργησε εκεί σημαντικό κέντρο αντιγραφής χειρογράφων και ακολούθως εργαστήριο χρυσοκεντητικής. Στην Επανάσταση του 1821 έγινε καταφύγιο των επαναστατημένων. Επί ηγουμενίας του μοναχού Γαβριήλ Μαρινάκη οχυρώθηκαν εκεί 964 μαχητές και άμαχοι χωρικοί και

γυναϊκόπαιδα. Οι Τούρκοι εισέβαλαν στο μοναστήρι. Τότε ο Κωνσταντίνος Γιαμπουδάκης από το χωριό Αδελε και άλλοι πολιορκημένοι ανατίναξαν την μπαρουταποθήκη του μοναστηριού, βρίσκοντας τον θάνατο αλλά και παρασύροντας στον θάνατο πολλούς από τους διώκτες τους. Η κατεστραμμένη μονή αναστηλώθηκε το 1870, ενώ το 1933 ο μητροπολίτης Κρήτης Τιμόθεος Βενέρης διαμόρφωσε το μουσείο της με τα ιστορικά κειμήλια.

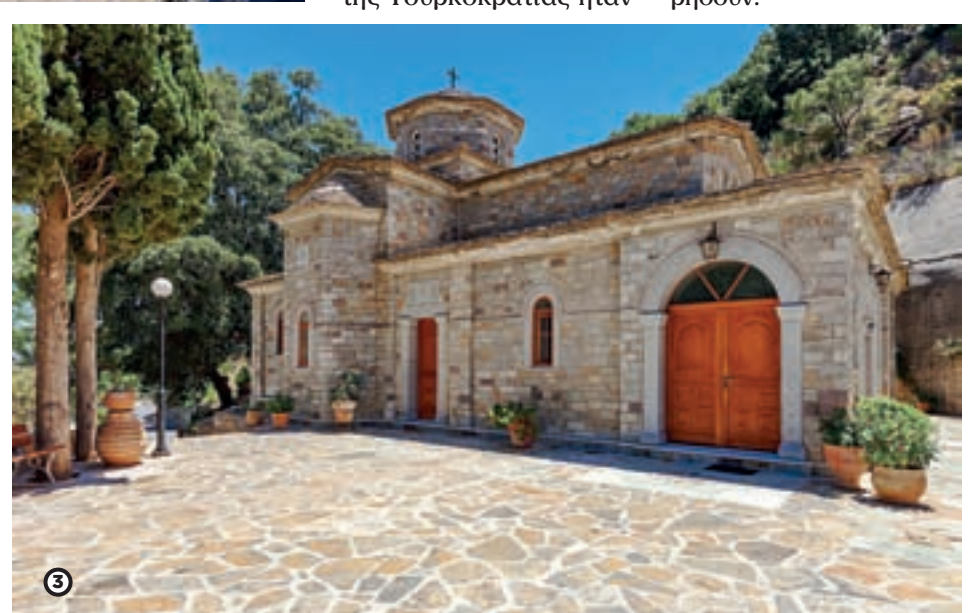
Μονές Τζαγκαρόλων και Γουβερνέτου

Μισή ώρα με το αυτοκίνητο από τα Χανιά, πολύ κοντά στο αεροδρόμιο, βρίσκεται ένα από τα ομορφότερα μοναστήρια της Κρήτης. Η Μονή Αγίας Τριάδας των Τζαγκαρόλων ξεκίνησε να χτίζεται στα τέλη του 16ου αιώνα, για να αποκτήσει τη μεγαλοπρεπή μορφή της επί ηγουμενίας των αδελφών Ιερεμία και Λαυρέντιου Τζαγκαρόλου που κατάγονταν από ισχυρή οικογένεια με ρίζες στην Κρήτη και στη Βενετία. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν

γνωστή ως Selvili Manastir, δηλαδή «μοναστήρι με κυπαρίσσια». Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, οι μοναχοί της αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψουν. Οι Τούρκοι την πυρπόλησαν, όμως το 1834 η μονή ανασυγκροτήθηκε για να γνωρίσει νέα περίοδο ακμής. Το 1866 μετατράπηκε σε στρατηγείο και νοσοκομείο των επαναστατών. Πολύ κοντά στη Μονή Τζαγκαρόλων, ούτε δέκα λεπτά με το αυτοκίνητο, βρίσκεται και η Μονή της Κυρίας των Αγγέλων, γνωστή ως Μονή Γουβερνέτου, που χτίστηκε μεταξύ 1537 και 1548. Και αυτή καταστράφηκε από τους Τούρκους κατά την Επανάσταση του 1821, για να ξαναβρεί όμως μετά την απελευθέρωση την αίγλη της.

Μονή Κρεμαστών

Ιδρύθηκε το 1593 από τον μοναχό Μητροφάνη Αγαπητό και βρίσκεται 18 χιλιόμετρα από τον Άγιο Νικόλαο. Από τα μέσα του 19ου έως και τις αρχές του 20ού αιώνα λειτουργούσε εκεί αλληλοδιδασκτικό σχολείο, ενώ την περίοδο 1868-1871 ήταν έδρα και κατοικία του βαλι της Κρήτης Κωστάκη Αδοσίδη Πασά. Σύμφωνα με την παράδοση, κατά την Τουρκοκρατία στα κελιά της λειτουργούσε κρυφό σχολείο. Και η Μονή Κρεμαστών καταστράφηκε από τους Τούρκους. Στην περιοχή τον Αύγουστο του 1867 έγινε μια ιστορική μάχη (η μάχη των Βρυσών), όπου οι Τούρκοι ηττήθηκαν και αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν.

Κοιτίδες πίστης, αλλά την ίδια στιγμή και αρχιτεκτονικά συγκροτήματα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελούν η Μονή Τζαγκαρόλων (1), η Μονή Γκουβερνέτου (2) και η Μονή Κρεμαστών (3).

● Η Μονή Αρκαδίου, τόπος προσκυνήματος στον οποίο λειτουργεί και ένα θαυμάσιο μουσείο με εκκλησιαστικά, και όχι μόνο, κειμήλια.

«
Τον 17ο αιώνα στη Μονή
Αρκαδίου λειτούργησε
σημαντικό κέντρο αντιγραφής
χειρογράφων και ακολούθως
εργαστήριο χρυσοκεντηπτικής,
ενώ στην Επανάσταση του
1821 έγινε καταφύγιο των
επαναστατημένων
»